

Ministri määruse muutmise eelnõu seletuskiri

1. Sissejuhatus

Määrus kehtestatakse perioodi 2021–2027 Euroopa Liidu ühtekuuluvus- ja siseturvalisuspoliitika rakendamise seaduse (edaspidi *ÜSS2021_2027*) § 10 lõike 2 alusel.

Eelnõukohase määrusega täpsustatakse valdkondliku arengukava kajastamist endise Keskkonnaministeriumi määruses.

Määruse muudatusega täpsustatakse, et toetatavate tegevuste valimiseks kasutatavad valikukriteeriumid ja meetodid vastavad Vabariigi Valitsuse 12. mai 2022. a määruse nr 55 „Perioodi 2021–2027 Euroopa Liidu ühtekuuluvus- ja siseturvalisuspoliitika fondide rakenduskavade vahendite andmise ja kasutamise üldised tingimused” (edaspidi ühendmäärus) §-le 7. Seirekomisjoni poolt 31.05.2022 kinnitatud, muudetud 12.04.2023 ja 16.05.2024 „Läbivad valikukriteeriumid, mida kohaldatakse kõikidele ühtekuuluvuspoliitika 2021-2027 rakenduskava poliitikaeesmärkidele ning nende raames toetatavatele meetmetele“ punkti 3 kohaselt vastavaks tunnistatud projektid hinnatakse viie kriteeriumi lõikes. Need on järgmised:

1. projekti kooskõla valdkondlike arengukavadega, mõju rakenduskava erieesmärgi ja meetme eesmärkide saavutamisele;
2. projekti põhjendus;
3. projekti kuluefektiivsus;
4. toetuse taotleja suutlikkus projekti ellu viia;
5. projekti kooskõla Eesti pikaajalise arengustrateegia aluspõhimõtete ja sihtidega.

Nimetatud nõude täitmisega seotud detailne info tuuakse eraldi määruses välja. Seoses Kliimaministeriumi moodustamisega ei ole planeeritud praegu eraldi riiklikku keskkonna valdkondlikku arengukava (edaspidi KEVAD). Seirekomisjoni poolt kinnitatud esimese valikukriteeriumi „projekti kooskõla valdkondlike arengukavadega“ täitmise tagab valdkondliku arengu sihtide seadmisel vastava valdkonna strateegiline arengu dokument (nt riigi jäätmekava 2023-2028) ning toetuse panustamine Eesti 2035 sihti.

Pärast Kliimaministeriumi moodustamist hakati koostama ministeriumi terviklikku strateegilist vaadet, mille tulemusena moodustati kaks tulemusvaldkonda: 1) kliima, energeetika ja elurikkus; 2) elukeskkond, liikuvus ja merendus. Kliima, elurikkuse, kiirguse ja välisõhu teemad on kliima, energeetika ja elurikkuse tulemusvaldkonnas. Ringmajanduse, jäätmete, mere ja vee teemad on elukeskkonna, liikuvuse ja merenduse tulemusvaldkonnas. Ruumiandmed ja maa korralduse teemad liikusid Regionaal- ja põllumajandusministeriumisse. Veel ei ole otsustatud, millised uued riiklikud (valdkondade ülesed) arengukavad Kliimaministeriumi teemasid katma hakkavad ja millal uusi riiklikke arengukavasid koostama hakatakse.

Toetuste planeerimisel ja andmisel lähtutakse valdkondliku arengu tagamisel Eesti 2035 riigi eelarvestrateegia 2023-2026 ja 2024–2027 keskkonnakaitse ja -kasutuse programmi kooskõlast Eesti pikaajalise arengustrateegia aluspõhimõtete ja sihtidega ja rakenduskavas toodud erieesmärgi ning poliitikaeesmärgi saavutamiseks. Keskkonnakaitse ja -kasutuse programmi peamiseks strateegiliseks aluseks on Eesti keskkonnanstrateegia aastani 2030, millega on määratletud pikaajalised arengusuunad looduskeskkonna hea seisundi hoidmiseks, lähtudes keskkonna valdkonna seostest majandus ja sotsiaalvaldkonnaga ning nende mõjust ümbritsevale looduskeskkonnale, elurikkusele ja inimesele. Programm arvestab nii keskkonnanstrateegias, keskkonnavaldkonda puudutavates poliitika põhialustes ja muudes keskkonnateemalistes arengukavades kavandatud eesmärgid. Programmi tegevused panustavad arengustrateegia „Eesti 2035“ sihtidesse: inimene, ühiskond, majandus, elukeskkond ja riigivalitsemine. Strateegilised alused, millele programm tugineb, on 2 ümberkujuvusel. Programmi elluviimine panustab ka

ülemaailmsete kestliku arengu 2030. aastaks seatud eesmärkide (SDG) ja 2030 Kestliku arengu tegevuskava täitmisel.

Eesti 2035 arengukava koostamisse kaasati laiem avalikkus läbi arvamusrännaku formaadi, kus kõigil huvilistel oli võimalus üleriigilise strateegia kujundamisel kaasa rääkida. Lisaks tutvustati plaanitavaid rakenduskava kohaseid sekkumisi 2022. aasta sügisel suuremates linnades üle Eesti.

Määruse ja seletuskirja koostasid Kliimaministeeriumi ringmajanduse osakonna nõunik Marika Lillemets (e-post marika.lillemets@kliimaministeerium.ee, tel 626 2867) ja finantsosakonna struktuuritoetuste nõunik Eerika Purgel (e-post eerika.purgel@kliimaministeerium.ee, tel 626 0709). Määruse juriidilise ekspertiisi teostas Kliimaministeeriumi õigusosakonna jurist Rene Lauk. Keeletoimetaja oli Justiitsministeeriumi õigusloome korralduse talituse toimetaja Aili Sandre (aili.sandre@just.ee).

2. Määruse eelnõu sisu ja võrdlev analüüs

Eelnõu koosneb kahest paragrahvist.

Eelnõu §-ga 1 muudetakse kliimaministri 11.10.2023 määrust nr 61. Vt ka sissejuhatuses toodud selgitust. Kliimaministri 11.10.2023 määruses nr 61 muudetakse § 17 lõike 2 punkti 1 ja § 18 lõike 2 punkti 5. Muudatus on vajalik, kuna „Keskkonnavaldkonna arengukava (KEVAD)“ pole kinnitatud.

Valdkondlikud arengusuunad tulenevad riigi jäätmekavast 2023-2028, mis on kogu jäätmevaldkonda hõlmav arengudokument, milles kirjeldatakse olulisemaid jäätmevaldkonna arengu põhimõtteid ja meetmeid koos tegevusega. Riigi jäätmekavas 2023–2028 pannakse paika üldised suunad, kuhu järgnevatel aastatel jäätmemajanduses on vajalik liikuda. Jäätmekava alusel suunatakse ka erinevaid toetusi ringmajanduse edendamiseks. Uues kehtivas jäätmekavas keskendutakse teadlikumale tootmisele ja tarbimisele, et tervikuna vähendada jäätmete teket nt läbi ressursitõhususe suurendamise ning soodustada korduskasutust. Lisaks on jäätmevaldkonnas oluline tagada jäätmete efektiivne liigiti kogumine ja ohutu ringlussevõtt ning vähendada jäätmekäitluse negatiivset mõju elu- ja looduskeskkonnale.

Toetuste planeerimisel ja andmisel lähtutakse valdkondliku arengu tagamisel Eesti 2035 riigi eelarvestrateegia 2024–2027 keskkonnakaitse ja -kasutuse programmi kooskõlast Eesti pikaajalise arengustrateegia aluspõhimõtete ja sihtidega (määruses on need toodud § 3 lõigetes 3 ja 4 ning panustamist hinnatakse määruse § 17 lõike 2 punktis 5) ja rakenduskavas toodud erieesmärgi ning poliitikaeesmärgi saavutamiseks riigi jäätmekavast 2023-2028 (panustamist hinnatakse määruse § 17 lõike 2 punktis 1). Eesti 2035 arengukava koostamisse kaasati laiem avalikkus läbi arvamusrännaku formaadi, kus kõigil huvilistel oli võimalus üleriigilise strateegia kujundamisel kaasa rääkida. Lisaks tutvustati plaanitavaid rakenduskava kohaseid sekkumisi 2022. aasta sügisel suuremates linnades üle Eesti.

Määruses toodud tegevused on tugevalt seotud riigi jäätmekava 2023-2028 eesmärkidega, eelkõige esimese ja teise strateegilise eesmärgiga, milleks on: • kestlik ja teadlik tootmine ja tarbimine ning jäätmetekke vältimise ja korduskasutuse edendamine; • ohutu materjaliringluse suurendamine.

Riigi jäätmekavas sisalduvad strateegiliste eesmärkide all ka erinevate jäätmeliikide kaupa valdkonnaspetsiifilised eesmärgid. Riigi jäätmekava 2023-2028 esimese strateegilise eesmärgi all on toodud, et kestlik ja teadlik tootmine aitab muuta tooted kliimanetraalseks, vähendada jäätmeteket, muuta tooted ressursitõhusaks ja ringmajanduseks sobivaks. Lisaks on seal toodud, et 3 oluline on keskenduda tootmisprotsesside ringsusele, et edendada väärtusahelates ja tootmisprotsessides tervikuna materjalisäästu ning suurendada ringlussevõttu ja ressursisäästu

eelkõige tööstussektoris. Samas peatükis on välja toodud ka jäätmetekke vähendamise olulisus. Ressursitõhususe suurendamine ja selle kaudu ka jäätmetekke vähendamine aitab vähendada loodusressursside kasutamisest ja jäätmete käitlemisest tulenevat negatiivset mõju keskkonnale ja inimese tervisele. Samuti võib see keskkonna eesmärkide kõrval aidata ettevõtetel luua uusi majanduslikke võimalusi, parandada tootlikkust, vähendada kulusid ja suurendada konkurentsivõimet.

Kõigi erieesmärgi nr 6 sekkumiste peamine eesmärk on edendada üleminekut ringmajandusele ja käsitleda jäätmehierarhia kõiki tasandeid, et vältida ja vähendada jäätmeteket ning luua tootmis- ja tarbimismudelid, milles võetakse arvesse kogu ressursiahela kestlikke kavandamispõhimõtteid. Riiklik energia- ja kliimakava aastani 2030 käsitleb vajadust vältida ja vähendada jäätmeteket ning töötada välja keskkonnahoidliku tehnoloogia investeerimisprogramm. Sekkumiste aluseks on eesmärk minna 2050. aastaks üle ressursitõhusale kliimanetraalsele ringmajandusele ning ELi uus ringmajanduse tegevuskava ja tööstusstrateegia. Eesti peab märgatavalt parandama ressursitootlikkust (0,64 €/kg, EL 2,33 €/kg). Ringmajandusele üleminekuks on vaja põhjalikke muudatusi, eelkõige ressurside kasutamise ahela esimestes etappides, et jätkata ressursitõhususe parandamist ja rakendada jäätmekäitluses täielikku ringmajandusele üleminekut. Peamised valdkonnad on ringmajanduspõhised tootmis- ja tarbimismudelid, ökodisaini edendamine ning ettevõtjate energia- ja ressursitõhususe suurendamine. Meil on juba eelmise perioodi hindamistulemused, kogemused ja uuringud ressursitõhususe ja jäätmekäitluse meetmetes. Eesmärk on jõuda 2035. aastaks juurdunud ringmajandusel põhineva ettevõtlusmudelini. Toetuse andmisel peab olema kooskõla valdkondliku arengu tagamiseks riigi jäätmekavaga 2023-2028. Toetust antakse Ühtekuuluvusfondist.

Eelnõu §-s 2 tuuakse välja, et määruse muutmise rakendub tagasiulatuvalt selle kehtima hakkamise ajast.

3. Eelnõu vastavus ELi õigusele

Eelnõu aluseks on perioodi 2021–2027 Euroopa Liidu ühtekuuluvus- ja siseturvalisuspoliitika fondide rakendamise seadus ja selle alusel antud õigusaktid, mis omakorda on kooskõlas vastava ELi õigusega.

Määruse eelnõu on muuhulgas kooskõlas järgmiste ELi määrustega:

- Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) 2021/1060, 24. juuni 2021, millega kehtestatakse ühissätted Euroopa Regionaalarengu Fondi, Euroopa Sotsiaalfondi, Ühtekuuluvusfondi, Õiglase Ülemineku Fondi ja Euroopa Merendus-, Kalandus- ja Vesiviljelusfondi kohta ning nende ja Varjupaiga-, Rände- ja Integratsioonifondi, Sisejulgeolekufondi ning piirihalduse ja viisapoliitika rahastu suhtes kohaldatavad finantsreeglid (ühissätete määrus);
- Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) 2021/1058, 24. juuni 2021, mis käsitleb Euroopa Regionaalarengu Fondi ja Ühtekuuluvusfondi.
- Euroopa Komisjoni määrus (EL) 2023/2831.

Euroopa Liidu määrused on Eestile otsekohalduvad, mistõttu eelnõus nimetatud ülesannete täitjal tuleb juhinduda neist otse, arvestades eelnõus ja selle alusel antavatest Vabariigi Valitsuse määrustes sätestatud.

4. Määruse mõjud

Määrusel on positiivne mõju seatud eesmärkide saavutamiseks, sest täpsustatakse toetuse andmisel valdkondliku arengusuundade olukorda. Seoses Kliimaministeeriumi moodustamisega 01.07.2023 4 ei ole „Keskkonnavaldkonna arengukava (KEVAD)“ kehtestatud. Huvigrupid on kaasatud KEVADe, Eesti 2035 ja riigi jäätmekava 2023-2028 koostamisel. Kliimaministeeriumi valdkonnad on kaetud Eesti 2035 ja tegevuspõhise eelarvestamise programmidega, mis on juhtimistasand valdkondade poliitikate planeerimisel ja elluviimisel. Tegevuste planeerimisel arvestatakse strateegilisi dokumente, eelkõige riigi jäätmekava 2023-2028. Käesolev määrus saadeti eraldi

KEVADe juhtkomisjonile arvamuse andmiseks. Toetus on ühekordne tõuge tulenevate nõuete täitmiseks ning seega ei mõjuta otseselt valitsussektori eelarvepositsiooni.

5. Määruse rakendamiseks vajalikud kulutused ja määruse rakendamise eeldatavad tulud

Määruse rakendamine ei too kaasa lisakulutusi ega -tulusid.

6. Määruse jõustumine

Määrus jõustub tagasiulatuvalt alates muudetava määruse kehtestamisest. Praegu kehtivas redaktsioonis on toetuse rahuldamise otsuse tegemise eelduseks asjaolu, et toetuse andmine on kooskõlas kehtiva valdkondliku arengukavaga. Määruse kehtestamise ajal lähtuti teadmisest, et valdkondlik arengukava (KEVAD) kehtestatakse kohe. Seda juhtunud ei ole ning seetõttu ei ole hetkel ka kehtivat arengukava. See omakorda tekitab olukorra, kus toetuse taotluste rahuldamise otsuseid ei ole võimalik teha ning seetõttu keegi toetust ka ei saaks. Muudatusega kaotatakse kooskõla nõue KEVADega ning asendatakse muude, asjakohaste ja juba olemasolevate, dokumentidega. Seega tekib ka võimalus toetuste rahuldamise otsuseid teha. Tagasiulatuva mõju on vajalik, et teha toetuse taotluse rahuldamise otsused ka neile taotlejatele, kes praeguseks on juba taotlused esitanud. Tegemist on soodsa mõjuga normi tagasiulatuva kehtestamisega.

7. Eelnõu kooskõlastamine

Eelnõu kooskõlastati eelnõude infosüsteemi EIS kaudu Rahandusministeeriumi, Regionaal- ja Põllumajandusministeeriumi, Riigikantselei, Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi, Euroopa Komisjoniga, perioodi 2021–2027 Euroopa Liidu ühtekuuluvus- ja siseturvalisuspoliitikate rakendamise seirekomisjoni liikmetega ning Riigi Tugiteenuste Keskuse ja Eesti Linnade ja Valdade Liiduga. Eelnõu saadeti arvamuse avaldamiseks „Keskkonnavaldkonna arengukava (KEVAD)“ eelnõu juhtkomisjonile. Sisulisi ettepanekuid ei laekunud.